

СЕКЦІЯ 1

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

Керівник секції: завідувач кафедри філософії, доктор юридичних наук,
доцент І. С. Смазнова

Секретар секції: доцент кафедри філософії, кандидат філософських наук,
доцент І. В. Шамша

СМАЗНОВА ІРИНА СЕРГІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри філософії, доктор юридичних наук, доцент*

РОЛЬ ПРОПАГАНДИ У СУЧАСНИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ ДЕРЖАВАХ

Незважаючи на те, що існування пропаганди в ліберальних демократичних державах часто заперечується, вона продовжує грати центральну роль, особливо щодо війни та конфліктів. Під пропагандою слід розуміти підхід без узгодження для впливу на переконання та поведінку, який включає в себе різноманітні маніпулятивні прийоми: обман через брехню, упуцнення та спотворення, а також стимулювання та примус. Крім того, такий підхід генерується через мережу Інтернет, уряд, ЗМІ, наукові кола, аналітичні центри, масову культуру тощо. Попередній аналіз російської агресії та пропаганди проти українського народу показує, як низка неурядових організацій та учасники громадянського суспільства, нібито незалежні, але зі зв'язками із урядом, беруть участь у просуванні наративів російського уряду щодо війни та підтримують оману щодо так званої «спеціальної військової операції». Таким чином, роль уряду у підтримці пропаганди агресивного авторитарного імперіалізму з боку РФ проти України залишається заплутаною із серйозними наслідками для демократичного контролю, в том числі у сфері зовнішньої політики.

Загалом науковці, політики та громадськість на різних рівнях структури суспільства не дуже добре усвідомлювали до останніх подій роль пропаганди в сучасних демократіях. Дійсно, елітні групи суспільства, до яких входять політики, журналісти, які працюють у корпоративних ЗМІ та державних службах, науковці, думку, що пропаганда є актуальною проблемою, демократичні суспільства зазвичай зустрічають сміхом або гнівом. Теза, що суспільною свідомістю маніпулюють впливові актори

іноді розглядається як абсурдна або спрощена. У той же час ті люди, які є частиною політичного центру еліти сприймають себе вільними від впливу пропаганди і мають унікальну позицію, щоб зрозуміти, що в навколишньому світі є правдою, а *що* неправдою.

Як не прикро, але слід констатувати, що пропаганда війни є центральною для деяких сучасних демократій. Дослідження історичних коренів пропаганди поясняє недостатню обізнаність у дій проблемі. Термін «пропаганда» почав розумітися як маніпулятивне і оманливе переконливе спілкування, яке відбувається переважно в авторитарних політичних системах або в демократії під час виняткових умов війни. Академічне дослідження пропаганди акцентує увагу лише на пропаганді під час війни (наприклад, в період Першої та Другої світових воєн, в епоху Холодної війни, і на жаль, зараз в період війни РФ проти України знов звернулися до дослідження цієї проблеми) або її проявів в недемократичних державах. Таке сприйняття є неправильним. Фактично, пропаганда була невід'ємною ознакою як авторитарних, так і демократичних політичних систем з початку ХХ століття. Пропаганда передбачає організовані спроби просування певних установлень за допомогою комплексного набору комунікативних прийомів, які мають переважно маніпулятивний характер і передбачають різні форми обману, а також стимулювання та примус.

Пропаганда – це більше, ніж просто обмін повідомленнями за допомогою мовної та візуальної комунікації, але може також включати дії в «реальному» світі та так звана «пропаганда вчинку». Стосовно «ділової пропаганди», інакше відомої як реклама, Кері зазначає, що її успіх у тому, що вона так довго переконувала нас, що ми вільні від пропаганди, є одним із найважливіших досягнень ХХ століття» [1]. Коротше кажучи, усвідомлення пропагандистських прийомів значною мірою стерто з нашої колективної свідомості.

Нарешті, у масовій культурі, були визначені пропагандистські та ідеологічні імперативи, які включають асоціації між розвідувальних служб та медіа-індустрії [2; 3]. Це не означає, що всі ці інститути за своєю суттю є пропагандистськими. Вони можуть і справді потрапити в пастку пропагандистських прийомів в процесі використання способів, які несумісні із звичайними та виправданими очікуваннями щодо їх ролі у демократичному суспільстві: ми обґрунтовано очікуємо, що ЗМІ передаватимуть правдиві та точні новини, що наші університети є місцями для незалежних і суворих досліджень і викладання, вільних від впливу влади, щоб аналітичні центри, рекламуючи проблему, робили це таким чином, щоб уникнути маніпуляцій спілкування (наприклад, обман, стимулювання або примус).

Сьогодні, після восьми років війни, здається, що Україна наближається до відновлення контролю над всією своєю територією, хоча майбутня динаміка конфлікту залишається невизначеною. У широкому сенсі, російські, да і західні політики, основні і корпоративні ЗМІ здебільшого представляли війну як просту боротьбу між проукраїнськими

та проросійськими силами на Донбасі. Таке уявлення про війну цілком є результатом роботи всіх важелів російської пропаганди.

Але що сприяло домінантній «розповіді» щодо Донбасу? Формувалося інформаційне середовище з повагою до мілітаризму, і всього, що з ним пов'язано: фетишизація ветеранів, безсмертний полк, «велика перемога у вітчизняній війні» як перемога лише російського народу, крім того низку заходів підтримки опозиції, деякі з яких відіграли ключову роль щодо впливу на «інформаційне середовище». Серед них – «піар-підтримка» опозиційних груп (ОПЗЖ тощо), створення «відео, фотографій, військових репортажів, радіопередач, друкованої продукції та публікацій у соціальних мережах». Пізніше були вироблені логотипи бойових груп, що дуже нагадує російський шлях розв'язування і підтримки війни у Сирії.

Крім того, впродовж 8 років на непідконтрольних, тимчасово окупованих РФ територіях, представлялась лише часткова картина війни, яка, неминуче, представляє події з перспективами, сприятливими для російського наративу. Така «операція впливу» носить пропагандистський характер: вона явно являє собою спробу просування однієї точки зору щодо війни, на відміну від спроби залучити або представити конкуруючі точки зору. РФ просувала і продовжує просувати наративи, які в цілому відповідають цілям її зовнішньої політики, а також бере участь у «тролінгу» науковців та експертів, які заперечують їх пропагандистський тон щодо війни в Україні. До речі, «інформаційні операції» приховували участь РФ у війні.

Загалом виявляється, що ця пропагандистська діяльність була надзвичайно успішною. Громадське розуміння у РФ полягає в тому, що війни не було 8 років, вона відсутня і зараз, РФ ні на кого не нападала, що 8 років «Донбас бомбили», що в Україні спасають пересічних громадян від нацистів тощо.

Отже, пропаганда загрожує сучасним демократіям. У сфері зовнішньої політики важко переконливо підтримати ідею про те, що існує осмислений демократичний контроль над пропагандою. Оскільки політичні системи, які вважалися достатньо вільними від пропаганди, показали недостатню роботу щодо забезпечення вільної дискусії, а світ був залучений в останні великі війни (на території Афганістану, Іраку, Сирії, України).

Демократії вимагають точної інформації, відкритості і свободи дебатів, якщо вони функціонують належним чином. Уряди, які не стримуються елементарними демократичними нормами і противагами і, які мають підтверджений мілітаристський досвід, ймовірно, більш здатні до розв'язування і підтримання воєн. Війна 2022 року між Україною і агресивним авторитарним імперіалізмом РФ, яка загрожує перейти у світову війну із застосуванням ядерної зброї є лише останнім нагадуванням про цю проблему. Без сумніву, має бути приділено більше академічної, журналістської, політичної та громадської уваги до проблеми пропаганди війни у сучасних ліберальних демократіях та вивченню умов до протистояння з нею.

Список використаних джерел:

1. Carey, Alex (1997), *Taking the Risk out of Democracy*, Urbana, IL: University of Illinois Press.
2. Schou, Nicholas (2016), *Spooked: How the CIA Manipulates the Media and Hoodwinks Hollywood*, New York: Skyhorse Publishing.
3. Secker, Tom and Matt Alford (2019), 'New Evidence for the Surprisingly Significant Propaganda Role of the Central Intelligence Agency and Department of Defense in the Screen Entertainment Industry', *Critical Sociology*, 45(3), p. 347–359.
4. Robinson, Piers (2022), *Democracies and War Propaganda in the 21st Century Working Group on Syria, Propaganda and Media*, p. 28–40.

Ключові слова: пропаганда, демократія, агресивний авторитарний імперіалізм, мілітаризм, Донбас.

Key words: propaganda, aggressive authoritarian imperialism, militarism, Donbas, democracy.

ЄРЕМЕНКО ОЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри філософії, доктор філософських наук, професор*

ОНТОЛОГІЯ І СЕМІОТИКА ІСТОРИЧНОЇ ПОДІЇ

Грандіозні та трагічні події, в яких ми беремо участь, вимагають від нас не тільки мужності, а й осмислення. Нині історія пишеться залізом та кров'ю, героїзмом та стражданнями народу України. Ця реальна подія має увірватися у філософський дискурс та змінити його. Зокрема, суттєві корективи слід внести до теорії історичної події.

Нинішня війна різко підкреслює важливість онології події. Насамперед, слід усвідомити незводність події до семіотично-ментальних аспектів. Ще більшою мірою слід усвідомити пріоритет онології над семіотикою у структурі події.

Зараз багато говорять про ілюзії кремлівської влади, особливо В. Путін щодо характеру війни з Україною. Ці ілюзії продукувалися і підживлювалися могутнім хором російської пропаганди. Важко сказати, чи вірили пропагандисти у свої наративи. Але складається таке враження, що їм вірила влада... і особисто Путін. У багатьох ці ілюзії руйнуються при зіткненні з реальністю війни. Найбільш стійкими є, мабуть, ілюзії російського президента.

Наскільки насиченими семіотикою, якими суб'єктивно-оціночними, якими маніпулятивно-фейковими б не були псевдоподії, продуковані сучасними пропагандистськими ресурсами і комп'ютерними технологіями, зрештою, поки що останнє слово залишається за онтологічною реальністю події. Хоч якою вишуканою не була би